

TİCARET SAVAŞLARI, EKONOMİK MİLLİYETÇİLİK, YENİ MERCANTİLİZM VE DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜNÜN İŞLEVSİZLİĞİ

TRADE WARS, ECONOMIC NATIONALISM, NEO MERCANTILISM AND
DYSFUNCTIONALITY OF THE WORLD TRADE ORGANIZATION

Mutlu Yılmaz

Dış Ticaret Uzmanı, bilgi@mutluyilmaz.com

Emir Divani

Analist, emirdivani@msn.com

**Kabul Tarihi /
Accepted: 31.10.2018**

**İletişim /
Correspondence:
Mutlu Yılmaz**

ÖZET

Donald Trump'ın başkan seçilmesiyle birlikte, Amerika Birleşik Devletlerinin diğer ülkelere karşı uygulamaya koyduğu gümrük vergileri ve diğer ülkelerinde aynı şekilde karşılık vermesiyle dış ticarete merkantilist uygulamaların dünya ölçeğinde tekrar uygulanması gündeme gelmektedir. Özellikle GATT ve sonrasında Dünya Ticaret Örgütü'nün dünya ticaretinin önündeki engellerin kaldırılması amacıyla kurulduğunu düşünürsek, günümüz koşullarında nasıl bir mekanizma ile olası ticaret engelleri kaldırabilir? DTÖ işlevselliğini yitirdi mi? Yoksa DTÖ kendi içinde yeni kurumların oluşması sürecine mi giriyoruz? Bu sorularının cevabını makalemiz içerisinde arayacağız.

Anahtar Kelimeler: Ticaret savaşlar, ekonomik milliyetçilik, merkantilizm, yeni merkantilizm, korumacılık ve yeni korumacılık, Dünya Ticaret Örgütü. Anlaşmazlıkları Halli Mekanizması

ABSTACT

With the election of the president of Donald Trump, the United States has imposed customs duties on other countries, and mercantilist practices in foreign trade in the other countries have been re-applied on a global scale. In particular, given that Gatt and the World Trade Organization were established to remove trade barriers in the world, what mechanism would be possible to remove possible trade barriers in today's circumstances? Has the WTO lost its functionality? Or are we going into the process of creating new institutions within the WTO? We will look for the answer to these questions in our article.

Keywords: Trade Wars, , economic nationalism, mercantilism, neo mercantilism, protectionism and new protectionism , World Trade Organisation, Dispute Settlement Body

GİRİŞ

20 Ocak 2017’de Amerika Birleşik Devletlerinin başkanı seçilen Donald Trump, seçim propagandası sürecinde ”ekonomik milliyetçi” söylemlerle seçmenine seslenirken, seçildikten sonrada söylemlerinin icraata geçirmeye başladı. Göreve geldikten sonra, 12 ülkenin dahil olduğu Trans Pasifik Ortaklığından(TTP) çekilirken, Avrupa Birliği (AB) ile müzakeresi devam Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşmasından(TTIP) tek taraflı olarak çekildiğini duyurdu. Söylemleri ile komşuları Brezilya ve Kanada rahatsız eden Trump, Brezilya’yı zorlayarak (ABD-Kanada-Meksika) arasında imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasını (NAFTA) devre dışı bırakıp, Kanada’yı olduğu gibi sürecin dışına çıkardı. Tabi tüm bunlar gerçekleşirken, diğer ülkelere karşılık çeşitli ürün gruplarında gümrük vergilerini artırmaya başladı. Aslında süreç ABD ve Çin ticareti arasında çelik ve alüminyum ürünlerinde ABD –Çin Ticaret savaşı başlıyor algısı yaratsa da, ABD’nin sistematik korumacılık politikasıyla Türkiye, Avrupa Birliği (AB) vb. ülkelere yayılmaya devam etti. Böylelikle, Dünya Ticaret Örgütü (DTO) üyesi olan ABD, tek taraflı olarak küresel ölçekte Ticaret savaşını başlatmış oldu. Korumacılık politikası olarak yüksek gümrük vergilerini kullanan ABD’ye karşı diğer ülkelere de aynı şekilde cevap vermeye başladı. Konu doğal olarak Dünya Ticaret Örgütüne taşınsa da, DTO bünyesinde Anlaşmazlıkları Halli Mekanizması içerisinde çözülmeye çalışılacak. Peki, gerçekten şu anki mevcut yapısı ile DTO süreci bitirebilir mi? Sonuçta çıkacak olan karar gerçekten yaptırım gücüne sahip mi? Yoksa DTO gerçekten işlevini günümüz koşullarında yitiren bir kurum haline mi döndü? Bu soruların yanıtını aramadan önce, Ticari korumacılığın tarihçesinden bahsetmek gerekir. Tarihsel süreç içerisinde oraya çıkan merkantilist düşünce ve ekonomik milliyetçilik kavramları ve sonucunda korumacılık ve DTÖ’nün etkisinin artmasıyla birlikte yeni korumacılık kavramları konun detaylandırılması açısından önem taşımaktadır.

1. TARİHSEL SÜREÇ VE TEORİK ÇERÇEVE

Dış ticarete korumacı politikaların uygulandığı ilk sistematik ekonomik düşünce ve doktrini Merkantilist dönemde görebiliriz. “Adına Merkantilizm (Ticari Kapitalizm) denen iktisadi düşünce/ doktrini kabaca Türklerin İstanbul’u fethinin ardından 1500 yıllarda başlayan ve Adam Smith’in “Milletlerin Serveti” adlı eserinin yayınlandığı 1776 yılına kadar süren 276 yıllık bir döneme damgasını vurmuştur”. (Bocutoğlu, 2012: 17). “Merkantilizm, 16. yüzyılın ikinci yarısında emekleme dönemini yaşayan kapitalizmin tüm Batı Avrupa’ya yayılmasını sağlayan ancak 17. yüzyılda gerçek muhtevasına kavuşarak yoğun şekilde uygulamaya konulan politikaları ihtiva eden bir kavramdır.” (Gençoğlu, 2013: 81). “Ekonomik olayların birbirleri ile etkileşimlerinin incelenerek, sebep sonuç ilişkisi içinde ele alınması, Merkantilizm akımı ile başlamıştır. Merkantilizm Avrupa’da 15. ve 18. yüzyıllarda hâkim olmuş bir iktisadi akımdır”. (Peker, 2015: 2) Tarihsel süreç içerisinde genel olarak merkantilist akımı 15 ve 18 yüzyıllar arasında gerçekleşen ve sıkı korumacı politikaların uygulandığı dönemi kapsadığını söyleyebiliriz.

Adam Smith’in yazdığı, Milletlerin Zenginliği isimli eseriyle de dünya ölçeğinde serbest ticaret fikri oluşmuş ve yavaş yavaş bu yönde politikalar uygulanmaya başlamıştır. 1947’de imzalanan ve 1948’de yürürlüğe giren GATT anlaması ile küresel ölçekte ticaretin serbestleşmesi için kurumsal yönde ilk defa adım atılmıştır. Sonrasında ise, özellikle 1980’li yıllardan itibaren, ülkeler DTÖ kurallarını dolanarak geçmek için tarife dışı engel olarak adlandırılan yeni korumacılık politikalarını uygulamaya koymuştur. ABD’nin son dönem Ticari Savaşları başlatması ile birlikte ilk dönem korumacılık diğer bir ifadeyle yasaklama ve yüksek gümrük vergileri tekrardan dünya ticaretinin gündemine oturmuştur.

1.1. Merkantilizm ve Yeni(Neo) Merkantilizm

Merkantilist düşüncenin temel görüşüne göre, bir ülkenin zenginliğini sağlamanın yolu, olduğu gibi kıymetli madenler stokunun fazlasının sağlanmasıyla gerçekleşmesidir. Bu fazlalığı sağlamanın temel unsuru ise, “dış ticarettir”. Dolayısıyla buradaki kritik soru, dış ticaret politikasının nasıl uygulanacağı? Yönündedir.

“Merkantilist düşünceye göre, ihracat fazlasını sağlamak için ithalat kısıtlanmalıdır. Devlet bu alanda gerekli görülen tüm önlemleri almalıdır. İthalatın azalması ve ihracatın artırılması, ülkenin kıymetli maden varlığını arttıracak ve dolayısıyla dış ticaret fazlasına sahip olan ülke zenginleşecektir. Bunun için Merkantilist dönemde hammadde ihracatı yasaklanmış, mamul madde ihracatı da özendirilmiştir.”(Aydemir ve Güneş, 2006:145). “Merkantilistler, bir ülkenin refahını altın ve gümüş mevcudu (para) ile özdeş gördükleri için, dış ticarettten sağlanacak kazanç ve kayıpları da altın ve gümüş giriş ve çıkışları cinsinden ölçüyorlardı(balance-of-trade dogma). Üretim yönelimli bu ölçüm biçiminin doğal bir sonucu olarak, dış ticaret, *toplamı sıfır olan bir oyundu* (zero-sum game): Ticaret fazlası veren ülkenin kazançları, açık veren ülkenin kayıplarıyla özdeş olacağından, dünya ölçeğinde, bir kazanç veya kayıptan söz edilemezdi.” (Kibritçiğlı, 1996: 53). Sıfır toplamlı oyun ise; bir ülkenin kazanırken, diğer ülke/ ülkelerin kaybetmesi üzerine kurulmuştur. Dolayısı ile bir tarafın kazanıp, diğer tarafın kaybetmesi için devlet/devletler ellerinden geleni yapacaklardır. Ülkelerin kendi aralarında çıkar çatışmaları olduğundan kazan-kaybet üzerine kurulu bir sistem olan merkantilizmde karşılıklı üstünlüklere teoristen bahsetmemiz mümkün değildir.

Merkantilist sistemin belli başlı özellikleri maddeler halinde şöyle özetlenebilir. (Bocutoğlı, 2012: 18).

- Altın gümüş ve kıymetli metaller en arzu edilir servet şeklidir
- Milliyetçilik
- Ülkede üretilmeyen hammaddelerin ithalatında gümrük vergisi alınmaması, yerli olarak üretilebilen mamul ve hammaddelerin gümrük duvarları ile korunması, hammadde ihracatının kısıtlanması
- Sömürgeleştirme ve sömürge ticaretinin tekelleşmesi
- Mal hareketlerine yönelik geçiş ücretleri, vergiler ve diğer kısıtlamalara muhalefet
- Güçlü merkezi hükümetler
- Kalabalık ve çalışkan nüfus

Merkantilist düşünce sonuç olarak, devletin güçlü olması üzerine durur ve dönem itibariyle düşündüğümüzde, sömürgeciliğe ulaşabilmenin kuram ya da doktrin olmuş hali diyebiliriz. Milliyetçilik kavramı ise, ekonomik anlamda ayrı bir önem arz etmektedir.

“Yeni merkantilizm; ticari kapitalizmin modern çeşitlemesi bağlamında; dış ticaret dengesi lehine ihracatı körükleyip ithalatı köstekleyen, sonuçta iç tüketimi kısıt ve sermaye hareketini denetim altına alan ve kur kararlarını merkezileştiren bir politika rejimini tanımlamak için kullanılan bir terimdir.” (Kalaycı, 2012: 160). Tanım içinde birçok parametre olmuş olsa bile, öncelikle klasik merkantilist düşünce ile yeni merkantilist düşünceyi karşılaştırmak gerekliliği ortaya çıkmış bulunmakta. Klasik merkantilizm, imparatorluk çağının bir ürünü olarak ve kolonyalist-emperyalist çizgide askeri gelişmeye vurgu yaparken, yeni merkantilizm ise daha çok ulus-devlet ya da makro entegrasyon çağına özgü olarak iktisadi gelişmeyi esas almakta ve fiyatın piyasada belirlenmesini ön kabul etmektedir. “Yeni merkantilizmin eksen aldığı politikalar genellikle yüksek tarifeler ve ithalat sınırlamalarından oluşan korumacı önlemlerdir. O nedenle, yerli üreticiyi koruyucu ve kendi kendine yeten (otarşik) önlemlere bağlı sanayi politikasını ve sabit döviz ve özerk para politikasını uygulayan ülkeler makro iktisadi planda kendiliğinden yeni merkantilist grubuna girerler.”(Kalaycı, 2012: 160-161).

Yani merkantilizmi güç kavramı üzerinde düşündüğümüzde ise, bölgesel gücü oluşturan unsurlardan bir tanesi olarak değerlendirebiliriz. “Bölgesel güç odağını bir araya getiren coğrafi-ekonomik bakış açısı, dört ideal tipik stratejiyi üretmektedir: neo emperyalizm, neo merkantilizm, hegemonya ve liberal kurumsallık.” (Wigell, 2016: 135).

Tablo 1: Bölgesel güçlerin coğrafi ekonomik stratejilerinin taktikleri ve politikaları

Strateji	Taktik ve Politikalar
Neo emperyalizm	Ekonomik güç, zorlama, dayatma ve rüşvet
Hegemonya	Kamu ve özel malların temini
Neo merkantilizm	Korumacılık ve seçici çok taraflılık
Liberal Kurumsallık	Ekonomik entegrasyon ve çok taraflılık

Kaynak: Wigell, Mikael , “Conceptualizing regional powers’ geoeconomic strategies: neo-imperialism, neo-mercantilism, hegemony, and liberal institutionalism” Asia Europe Journal, June 2016, Volume 14, Issue 2, s.146

Neo merkantilizm, merkantilist düşüncenin yakın tarih ve ticaret savaşları bağlamında yeniden vücut bulmuş halidir diyebiliriz. Neo merkantilizmi, Hegenomik güç olma veya gücü sürdürmek için, ekonomik milliyetçiliği eski ve yeni korumacılık araçları ile kazan-kaybet üzerine kurulduğunu düşünebiliriz.

1.2. Ekonomik Milliyetçilik

Ekonomik milliyetçilik, kavram ve uygulama alanı merkantilist dönemde(15-18 yy) en belirgin bir şekilde kendini gösterir iken, ilerleyen dönemlere baktığımızda, “19. yüzyılın sonlarında ekonomik milliyetçiliğin yükselişi, 1929’dan sonra yaşanan krizin etkisi ve 1945’ten sonraki kurumsallaşma” (Pyrke, 2012: 281). Olarak karşımıza çıkar. “Ekonomik milliyetçiliğin yeniden canlanması, 1970’lerdeki krizinin sebep ve bir sonucu olsa da, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde 1980’lerin bakış açısını etkileyen en önemli sorundur”. (Hieronymi, 1980: 1) Tarihsel akış içerisinde devam edersek, 2008 finansal kriz sonrası uygulanan politikalar ve ABD’nin Trump ile başlayan gümrük duvarları ile korumacılık politikaları ile kendini net bir şekilde gösterir.

Ekonomik milliyetçiliği kavram olarak kısaca, korumacılığın günümüzdeki güncel tanımlaması içerisine dahil edebiliriz. Daha genel anlamda değerlendirmek istersek; “Ekonomik milliyetçilik karmaşık bir olgudur. Yerel üretimi, gümrük vergileri veya diğer iadeler yoluyla koruma yönündeki çabaların ötesine geçer; damping, ihracat sübvansiyonları ve 'dilenci-komşu' politikalarının çeşitli biçimlerini kapsamaktadır. Bazı sanayi politikası türleri, çok yönlü ihracat veya ithalat anlaşmaları gibi, gelişmiş piyasa ekonomilerindeki çağdaş uygulamaları arasındadır”. (Hieronymi, 1980: 1) “Milliyetçilik ya da daha spesifik olarak ekonomik milliyetçilik, hem analitik hem de normatif unsurlardan oluşur. Analitik çekirdeği, uluslararası ilişkilerin anarşik doğasını, devletin önceliğini ve uluslararası ilişkilerde çıkarlarını ve devletlerarası ilişkilerde gücün önemini kabul eder. Bununla birlikte, milliyetçilik aynı zamanda ulus devlete, devlet inşasına ve kendi devletinin diğer bütün devletler üzerindeki ahlaki üstünlüğüne normatif bir bağlılıktır”. (Gilpin, 2001: 14).

Ekonomik milliyetçilik kavramı ile hegemon güç olma veya hogemon gücü koruma arasında önemli bir ilişki vardır. Ayrıca hegemon gücü oluşturabilmek için nelerin gerekli olduğu önemli diğer bir unsurdur. “Geleneksel görüşler arasından; ilk olarak yeni liberal görüşe göre, hegemon gücün ham maddeleri, sermaye kaynaklarını ve pazarı kontrol etmesi, katma değeri yüksek malların üretiminde rekabetçi avantaja sahip olması ve devletlerarası ekonomik ilişkileri yönetebilmek için diğer bütün devletlerden daha güçlü olması gerekir. İkinci olarak, hegemon gücün siyasi ekonomiyi yönetmek için istekli olması gereklidir. Üçüncü olarak da, hegemonik gücün tüm dünyada başat askeri güç olmasa da, uluslararası politik ekonomide istikrarın sürdürülmesi için yeterince askeri güce de sahip olması gereklidir.” (Karacasulu, 2009: 58).

1.3. Dış Ticarete Korumacılık ve Yeni Korumacılık

Dış ticarete korumacılık politikaları, merkantilist döneme kadar uzanmaktadır. Özellikle ekonomik milliyetçilik bağlamında düşündüğümüzde korumacılığı eş anlamlı olarak düşünebiliriz. 2008 finansal kriz sonrası ve özellikle Ticaret savaşlarının tetiklendiği

günümüzde tekrardan ciddi bir şekilde gündeme gelen korumacılık politikalarının neden uygulandığı da ayrı bir çalışma konusu olarak karşımıza çıkar.” Korumacılığı savunan görüşleri, başka bir ifade ile korumacılığın nedenlerini çok genel olarak iki grupta incelemek mümkündür. Bunların ilki iktisadi olmayan görüş ve düşüncelerdir. Korumacılığın iktisadi olmayan görüşlerinde, ülkelerin, kendi kendilerine yeterli bir milli güce sahip olmak, dışarıya daha az bağımlı olmak, dünya üzerinde daha fazla politik güç kazanmak ve askeri endişelerle bazı faaliyet dallarında çok yüksek maliyetlerle bile olsa kısmen kendi kendine yeterli bir duruma gelmek gibi amaçlar yer almaktadır. Ayrıca, tarihi, kültürel, ahlaki değerlerin ve doğal yaşamın korunması gibi iktisadi olmayan gerekçelerle de korumacılık savunulmaktadır. Korumacılığı savunan iktisadi görüşler ise kuşkusuz daha kapsamlıdır. Korumacılığın iktisadi nedenleri arasında, yurt içi piyasalarda optimum koşulların sağlanamadığı durumlarda müdahalenin gerektiği görüşü ve yeni kurulan sanayileri korumaya yönelik bebek sanayiler tezi, en önemli olanlarıdır. Bunun dışında yerli işgücüne istihdam olanakları sağlanması, ödemeler bilançosu dengesizliklerinin giderilmesi, dış ticaret hadlerinin iyileştirilmesi, damping ve sübvansiyona karşı önlemler gibi korumacılığın pek çok nedeni ve bunları savunan görüşlerinden söz etmek mümkündür”. (Seymen, 2000: 13-14).

“Dünyanın büyük sanayileşmiş ulusları arasındaki ticaret ilişkileri 1970’li yıllardan bu yana gittikçe kötüleşmiştir ve şimdi bu ilişkiler, “*yeni korumacılık*” olarak bilinen yeni ticaret kısıtlamaları ile daha zorlu bir döneme girmiştir. 1970’lerin ortalarında ortaya çıkan yeni korumacılık kavramı Salvatore’a göre, merkantilizmin yeniden dirilişini ifade etmektedir. Bu bağlamda, uluslar özellikle de sanayileşmiş uluslar, işsizlik, büyüme ve gerileyen endüstri sorunlarını; ithalat kısıtlamaları ve ihracat sübvansiyonları aracılığıyla hafifletme veya çözme girişiminde bulunmaktadırlar. İthalatı kısıtlayıcı araçlar, geleneksel ithalat tarifelerinden biraz daha farklıdır; daha az şeffaftır ve tarife dışı engeller (NTB - non-tariff barriers) olarak adlandırılırlar. Bunlar; gönüllü ihracat kısıtlamaları (voluntary export restraints), pazar payı düzenleme anlaşmaları (orderly marketing arrangements), anti-damping önlemleri, telâfi edici vergiler (countervailing duties), korunma anlaşmaları (safeguard codes) ve benzeri önlemlerdir.” (Baytar, 2010: 67)

Tablo 2: Dış Ticarete Korumacılık Politikaları Gerekçeleri

TUTARLI GEREKÇELERLE KORUMA	BELİRLİ KOŞULLARDA GEÇERLİ NEDENLER	KİŞİSEL ÇIKARLARA DAYALI GÖRÜŞLER
Ulusal Güvenlik	Ödemeler İyileştirilmesi	Düşük Yabancı Ücret
Genç Endüstri Tezi	İşsizliğin Önlenmesi	Üretim Maliyetlerini Eşitleme
Stratejik Ticaret Politikası	Ticaret İyileştirilmesi	Ulusal Pazar Görüşü
Dampinge Karşı Korunma	Ulusal Pazarlık Artırma	Gücünü

Kaynak: Seyidoğlu,2007: 144-151. “Uluslararası İktisat Teori ve Uygulama” kitabındaki bilgilerden faydalanılarak tarafımızca tablo haline getirilmiştir.

2. TİCARET SAVAŞLARI

“Ticaret savaşları” gündeme gelmeden önce “kur savaşları” kavramı geniş çevrelerce tartışılmaktaydı. Olguları doğru analiz etmek için kritik sorular; kur savaşları ve ticaret savaşları farklı savaşlar mıdır? Amaç ve etki alanları aynı mı, yoksa farklı mıdır?

“Kur savaşı, genel olarak bir ülkenin devalüasyon yaparak kendi para biriminin değerini düşürüp, ihracat pazarlarında görece rekabet avantajı sağlaması ve yüksek döviz kuru ile ithalatı sınırlandırma stratejisini uygulamaya koyduğu bir süreçtir. Bir ülkenin rekabetçi devalüasyonlar aracılığıyla diğerlerine karşı yürüttüğü kur savaşı, uluslararası ekonomideki en yıkıcı ve korkulan sonuçlardan biridir.” (Rickards, 2017: 59). “Kur Savaşı” kavramı aslında yeni bir kavram değildir. İktisatçı Joan Robinson 1930’lu yıllarda benzer durumu açıklamak için, o sırada uygulanan politikaları “beggar-thy-neighbour” (komşu dilenci politikası)

şeklinde tanımlamıştır. Robinson'un "beggar-thy-neighbour" kavramını, İngiltere'de oynanan bir kart oyunundan esinlenerek bulduğu belirtilmektedir. Bir oyuncunun diğer oyuncuyu eleyerek onun aleyhine gelir elde etmesi üzerine kurgulanmış olan bu tür oyunlara günümüzde "sıfır toplamlı oyun" (zero-sum game) denilmektedir". (Pınar ve Uzunoğlu, 2013: 5).Merkantilizmdeki, bir ülkenin kazanırken diğerinin kaybettiği bir düşünceyi barındıran kur savaşları kendi ismi haricinde, "komşu dilenci politikası" veya "rekabetçi devalüasyonlar" olarak ta adlandırılmıştır. "Tarihsel süreçte Kur savaşlarını üç ana dönem içerisinde gerçekleştirdiğini ifade edebiliriz. Bu dönemler, I. Kur Savaşı (1921-1936) II. Kur Savaşı (1967-1987) ve III. Kur Savaşı (2010- "(Rickards, 2017: 79-148).

"Ticaret Savaşları ise, korumacılık uygulayarak ithalatına kısıtlamalar getirmiş olan bir ülkeye karşı başka ülkelerin de benzer yollarla misilleme yapmaları halinde ortaya çıkan durumdur. Konu korumacılıktan ticaret savaşlarına sıçradığında bu savaşa giren ekonomiler birbirlerinden yaptıkları ithalatı kısıtlamaya yönelirler ve bu hamlelerin sonucu olarak uluslararası ticaret hacmi düşmeye başlar." (Eğilmez, 2018). Dolayısıyla ticaret savaşlarında kullanılan en önemli araç, korumacılık önlemleridir. "Korumacılık; bir devletin, kendi ulusal üreticilerini ve çalışanlarını haklı ya da haksız dış rekabetten korumak amacıyla uluslararası ticarete çeşitli yollarla kısıtlamalar getirmesi durumudur. Bu kısıtlamalar genellikle gümrük vergilerinin yükseltilmesi, ithalata kota konulması (ithalata miktar ve değer olarak limit getirilmesi), ithal edilecek malların standartlarının ülkeye özel olarak tanımlanması gibi yollarla yapılır." (Eğilmez, 2018). Korumacılık politikalarının uygulama alanı olarak 2 temel görüş ten bahsetmek mümkündür. Bunlar ekonomik olanlar ve ekonomik olmayanlardır.

Tablo 3: Korumacılık Politikaların Uygulanma Sebepleri

Ekonomik Olmayan Sebepler	Ekonomik Olan Sebepleri
Ülke savunması ve savaşlar	Yeni kurulan sanayileri korumak
Sosyal Nedenler	Yerli işgücüne istihdam sağlama
Otarşi (Kendi kendine yetme)	Ödemeler Dengesini sağlamak
	Devlete gelir sağlamak
	Dampinge karşı silah

Kaynak: Selahattin Tuncer, "Korumacılık Teori ve Uygulama", *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, Sayı: 36, (1996), s. 241- 242. Makalesinden esinlenerek hazırlanmıştır.

Tablo 4: Kur Savaşları ve Ticaret Savaşları Benzer ve Farklılıkları

	KUR SAVAŞLARI	TİCARET SAVAŞLARI
Kullandığı Araç	Döviz Kurları	Korumacılık Araçları
Metot	Devalüasyon (Düşük yerli para, yüksek döviz)	Yüksek koruma duvarları
Alt Amaçlar	(Ekonomik) İhracatçı artırıp, ithalatı azaltmak. Ödemeler dengesini lehte düzenlemek	(Ekonomik) İthalatı azaltmak Ticaret dengesini lehte artırmak
Üst Amaçlar	(Ekonomik) Yerel ekonomiyi korumak ve diğer ülkelere göre rekabet avantajı sağlamak veya sıkıntılı durumu düzeltmek	(Ekonomi Politik) Hegomonik güç olmayı sağlamak veya hegomonik gücü devam ettirmek
Etki Alanındaki Sonuç	Sıfır toplamlı oyun (bir devletin kazanırken, diğer devlet / devletlerin kaybetmesi)	Sıfır toplamlı oyun (bir devletin kazanırken, diğer devlet / devletlerin kaybetmesi)

Mevcut Durum		Bir devletin uygulaması ve karşı tepkileri	Bir devletin uygulaması ve karşı tepkileri
Gelecekteki Durum	Potansiyel	Gruplaşan ülkelerin uygulaması ve karşı grup ülkelerin tepkileri	Gruplaşan ülkelerin uygulaması ve karşı grup ülkelerin tepkileri
Olası sonuçları		Kutuplaşma ve küresel ticaretteki durgunluk	Kutuplaşma ve küresel ticaretteki durgunluk
Mevcut Yaptırım		Uluslararası düzeyde yok	Dünya Ticaret Örgütünün dava sonucuna göre tazminat veya misilleme hakkı vermesi

Ticaret savaşı olgusunu tartıştığımız günümüzde, ticaret savaşını başlatan taraf, güçlü ve gelişmiş bir ülke olurken, savaşa muhatap olan ülkeler açısından böyle bir ayrıma gitmek şu an için mümkün değildir. Çünkü ABD'nin korumacılık politikaları, Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkeye uygulanırken, AB gibi gelişmiş ülkeleri de kapsayabilmektedir.

ABD'nin başlattığı ticaret savaşının arka planında ne kadar ekonomik sebeplerden bahsedilse de, ekonomi politik bağlamda ABD'nin kaybetmeye başladığını düşündüğü hegemonik gücü tekrar tesis etme telaşı olduğu düşünülmektedir.

Daha öncesinde ifade edildiği üzere, Ticaret savaşlarında kullanılan temel araç korumacılık politikalarıdır. O zaman tarihsel süreç içerisinde korumacılık politikaları hangi dönemlerde nasıl kullanılmış ve günümüze kadar gelmiştir? Sorusunun cevabı günümüzdeki ticaret savaşı olgusunu anlayabilmek için ayrı bir önem arz etmektedir. Tarihte ilk sistematik koruma akımı (düşünce/doktrin olarak) merkantilist dönemde başladığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla "sıfır toplamlı olan" merkantilist düşüncenin ticaret savaşlarının ilk dönemi olduğu söylemek pekte yanlış sayılmaz.

Tablo 5: Dünya Ekonomisinde Serbest Ticaret ve Korumacılık Alt Dönemleri

1500-1776 ***	Korumacılık	Merkantilist ve sömürgecilik dönemi, ekonomik milliyetçilik, korumacılık
1776 1875 ***	Korumacılık /Serbest Ticaret geçiş aşaması	Öncesinde Fizyokratlar, sonrasında Adam Smith ile başlayan korumacılığa karşı tepkiler ve serbestleşme düşüncesi
1875-1914 *	Serbest Ticaret	Altın para çağı dönemi ve ticari liberalleşme-dış ticarete ilk genişleme dönemi
1914-1944 *	Korumacılık	Savaş dönemi, durgunluk, depresyon, daralma dönemi
1944-1970 *	Serbest Ticaret	Kurumsal kapitalizm dönemi, ticari liberalleşme, dış ticarete genişleme dönemi
1970-1980 *	Yeni Korumacılık	OPEC krizi, stagflasyon, daralma dönemi
1980-2000 *	Serbest Ticaret	Neoliberal politikalar, çok uluslu şirketler, ticari liberalleşme, rekabet, tarife dışı araçlar, finansal küreselleşme
2008-2018 **	Yeni Korumacılık	Finansal kriz ve kur savaşları dönemi, yeni merkantilist/yeni korumacılık dönemi
2018- ***	Yeni korumacılık	Ticaret savaşları dönemi, ekonomik milliyetçilik, yeni merkantilist/yeni korumacılık

Kaynak: (*) Sadık Ünay, Şerif Dilek, "Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları" SETA, Ocak 2018, sayı 228, s.17. (**) Sadık Ünay, Şerif Dilek, "Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları" SETA, Ocak 2018, sayı 228, s.17. dönem bitişini göstermek için sadece 2018 yılı tarafımızca eklenmiştir. (***) Tarafımızca düzenlenmiş ve tabloya eklenmiştir.

3. DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE TİCARET SAVAŞLARINA ETKİSİ

1995 yılında kurulan ve öncesinde GATT olarak faaliyet gösteren “Dünya Ticaret Örgütü” devletler arasındaki ticari ilişkileri düzenleyen üst kurum olmakla birlikte, ticari engelleri kaldırılması ve dünya ticaretin serbestleşmesini öncelik amaç edinen bir uluslararası kuruluştur. Buradaki kritik soru ise; DTÖ, Amerika’nın başlattığı Ticaret savaşına karşı nasıl bir tepki göstereceği ve kendi mevzuatsal yapısı içerisinde yaptırım kabiliyeti ve soruna çözüm etkisi bundan sonraki tartışma konularımızı oluşturacaktır.

3.1 GATT/Dünya Ticaret Örgütü ve Korumacılık

1929 dünya ekonomik buhranı ile beraber artan korumacılık politikaları sonucunda dünya ticareti süreçten olumsuz etkilenmişti. İkinci dünya savaşından sonraki süreçte, savaşın olumsuz etkilerinin silinmesi ve ülke ekonomilerinin yeniden yapılandırılması için ülkeler bir araya gelerek çözüm bulmaya çalışmışlardır. Burada ki kritik iki diğer konu ise, ticari serbestinin dünya ölçeğinde sağlanması ve mali yapılanmanın da sağlanmasıdır. İşte bu kapsamda üçlü saç ayağı olarak ifade edebileceğimiz yapılar, IMF (Uluslararası Para Fonu), Dünya Bankası kurulmuş ve çok taraflı bir anlaşma olan GATT (Tarife ve Genel Ticaret Anlaşması) anlaşması imzalanmıştır.

Aslında batılı ülkeler GATT anlaşmasında önce uluslararası ticareti düzenleyen kuruluşu kurmaya çalışmışlardır. Bu kapsamda 1947 -48 yıllarında Küba’nın Havana şehrinde ITO (Uluslararası Ticaret Örgütü) kurmaya karar verdiler. Örgüt dünyadaki dış ticaretin serbestleşmesi adına gümrük tarifelerini ve diğer engelleri kaldırmaya yönelik bir sistem kurmaya amaçlamasına rağmen bazı ülkeleri Amerika gibi parlamentolarından geçememesinden dolayı ITO kurulamamıştır. ITO’nun kurulamamasından dolayı “Gümrük Tarife ve Ticaret Anlaşması” olarak İsviçre’nin Cenevre kentinde 1948 yılında imzalanmış ve Türkiye bu anlaşmaya 1953 yılında katılmıştır (Yılmaz, 2018: 80-81). Küresel ölçekte ticaret kurallarını düzenleyen tek anlaşma olan GATT, anlaşma olarak imzalanmasıyla 1994 yılına kadar yürürlükte kalmış ve Uruguay Turu sonucunda, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulmuştur.

Tablo 6: GATT Toplantıları 1947-1993 ve DTÖ Toplantısı 2001

Yıllar	Yer/Toplantı adı	Katılan Ülke Sayısı	Toplantı Konuları	Benimsenen Tarife İndirim Yüzdesi
1947	Cenevre	23	Tarifeler	21
1949	Annecy	13	Tarifeler	2
1951	Torquay	38	Tarifeler	3
1956	Cenevre	26	Tarifeler	4
1960-1961	Cenevre (Dillon görüşmeleri)	26	Tarifeler	2
1964-1967	Cenevre (Kennedy görüşmeleri)	62	Tarifeler ve anti-damping önlemleri	35
1973-1979	Cenevre (Tokyo görüşmeleri)	102	Tarifler, tarife dışı önlemler, çok yanlı anlaşmalar	33
1986-1993	Cenevre (Uruguay görüşmeleri)	123	Tarifler, tarife dışı önlemler, tarım, hizmetler, tekstil, sınai ve fikri mülkiyet hakları, anlaşmazlıkların çözümü, DTÖ’nün kurulması	34
2001-2004	Doha (Doha görüşmeleri)	144	Tarımda, sanayide ve hizmetlerde küresel ticareti serbestleştirmek	

Kaynak: Seyidoğlu Halil, “Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama 16. Baskı, 2017, s.222.

Tablo 6'yı incelediğimizde GATT anlaşması(1947'den), DTÖ kuruluşuna kadar (1995) toplamda 8 adet toplantı yapılmıştır. 1973 petrol krizine kadar olan dönemde, korumacılık önlemlerinden birisi olan gümrük vergileri(tarifeler) kademeli olan küresel ticarete indirilirken, 1973'den itibaren yeni korumacılık politikalarına (tarife dışı engeller) karşı önlemler alınmaya başlanmıştır.

Dünya ölçeğinde devletler tarafından kullanılan korumacılık politikalarına karşı, “DTÖ’ nün sahip olduğu iki mekanizma vardır. Bunlar, Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması ve Ticaret Politikalarını İzleme Mekanizmasıdır.” (Karaş 2017: 256).

Tablo 7: Dünya Ticaret örgütünün Korumacılık Politikalarına Karşı Kullandığı Araçlar

Anlaşmazlıkları Halli Mekanizması	Ticaret Politikalarını İzleme Mekanizması				
DTÖ’ye üye olan ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların çözüm mekanizmasıdır.	DTÖ’ye üye ülkeler ticaretle ilgili uygulamış oldukları veya uygulayacak oldukları politikaları DTÖ’ye bildirmek zorundadırlar. DTÖ ise bu durumu Ticaret Politikalarını İzleme Mekanizması aracılığı ile diğer tüm üye ülkelere bildirdiği bir mekanizmadır.				
	<table border="1"><tr><td>DTÖ Ticaret Politikası Savunma Araçları Korunma Önlemleri</td><td><table border="1"><tr><td>1. Anti-damping</td></tr><tr><td>2. Telafi Edici Vergiler</td></tr></table></td></tr></table>	DTÖ Ticaret Politikası Savunma Araçları Korunma Önlemleri	<table border="1"><tr><td>1. Anti-damping</td></tr><tr><td>2. Telafi Edici Vergiler</td></tr></table>	1. Anti-damping	2. Telafi Edici Vergiler
DTÖ Ticaret Politikası Savunma Araçları Korunma Önlemleri	<table border="1"><tr><td>1. Anti-damping</td></tr><tr><td>2. Telafi Edici Vergiler</td></tr></table>	1. Anti-damping	2. Telafi Edici Vergiler		
1. Anti-damping					
2. Telafi Edici Vergiler					

“DTÖ anlaşmaları kapsamında uluslararası ticarete hiç bir üye ülke kendiliğinden bir önlem alamamaktadır. Öncelikle üye ülkeler DTÖ kapsamında şikâyetle bulunarak soruşturma açılmasını talep etmektedirler. Soruşturma başladığında niteliğine göre yalnızca soruşturma süresince uygulanabilecek taahhüt ve geçici önlem uygulamaları gerçekleştirilebilmektedir. Taahhüt ihracatçı üye ülkenin ithalatçı üye ülkede zarar neden olan fiyat politikasından vazgeçeceğine dair beyanıdır. Geçici önlem ise, soruşturma tamamlanmıncaya kadar geçen sürede ithalatçı ülkenin dampainge veya sübvansiyona konu ithalata gözetim kararı alınması veya geçici vergi alınması şeklindeki uygulamadır. Soruşturma sonucu ithalatçı ülkenin uğradığı zarar ile ithalat arasında bir bağın kurulması durumunda meydana gelen zararın ortadan kaldırılması amacıyla vergi uygulamasına gidilmektedir. Dampingli satışlarda anti-damping vergisi uygulanırken, sübvansiyona karşı ise telafi edici vergi uygulanmaktadır”. (Karaş 2017: 254-255).

DTÖ’nün kurulduğu tarih olan 1995 yılından 2017 yılının Ekim ayına kadar Anlaşmazlıkların Halli Mekanizmasında toplamda 71 ülke davalara taraf olmuştur. DTÖ genelinde kabul gören ancak DTÖ kurallarına aykırı olarak uygulanan korumacılık politikası araçları ile ilgili olarak 1995 –2017 Ekim döneminde toplam 1100 adet uyuşmazlık ortaya çıkmıştır. (Karaş 2017: 259).

3.2 Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması ve Ticaret Savaşları Sorununa Çözüm Katkısı

“Anlaşmazlıkların halline ilişkin hükümlere GATT 1947’nin XXII. ve XXIII. maddelerinde yer verilmiştir. Ancak, GATT 1947 mevcut haliyle uluslararası ticari uyuşmazlıkların

çözümünde yetersiz kalmıştır.” (Aerts, 2009: 23). Bu sebeplerden ötürü, “DTÖ Uyuşmazlık Çözüm Sistemi’ nin çerçevesini oluşturan, Uyuşmazlıkların Çözümüne ilişkin Kuralları ve Yöntemleri Tespit Eden Uzlaşma Metni, Uruguay Roundunda, GATT bünyesinde geliştirilen ve kırk yılı aşkın bir süre uygulanan uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin düzenlemelerin elden geçirilerek güncelleştirilmesi sonucunda, DTÖ Anlaşması’ nın 2 no’ lu eki olarak oluşturulmuştur. Uzlaşma Metni, 1 Ocak 1995’ te, DTÖ’ yü kuran Marakeş Anlaşması’ yla birlikte yürürlüğe girmiştir.” (Akin, 2006: 33).

“DTÖ Anlaşmazlıkların Halli sistemi esas olarak Uruguay Turu ile ortaya çıkmakla birlikte, bu GATT 1947 altında herhangi bir uyuşmazlık çözme sistemi bulunmadığı anlamına da gelmemektedir. GATT 1947 altındaki uyuşmazlık çözme sistemi elli yıla yakın süre ile GATT 1947’ nin XXII’ nci ve XXIII’ üncü maddeleri altında evrilmiştir. Bu ilkelerin ve uygulamaların birçoğu seneler boyunca GATT uyuşmazlık çözme sistemi içerisinde evrilen GATT 1947 taraflarının kararları ve mutabakatlarında kodifiye edilmiştir. Mevcut DTÖ sistemi, GATT 1947’ nin XXII ve XXIII’ üncü maddeleri uyarınca uygulanan uyuşmazlık yönetimi ilkelerine eklenerek onlar üzerine inşa edilmiştir.”(Saribeyoğlu, 2008: 100).

“GATT ve Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde getirilen düzenlemeler uluslararası ticari ilişkiler için bir çerçeve oluşturmuş, bu ilişkileri daha kurallara bağlı bir yapıya kavuşturmuştur. Temel ortak prensiplere rağmen GATT sistemi ile Dünya Ticaret Örgütü yapılanması arasında önemli farklar bulunmaktadır. Anlaşmazlıkların Halli Mekanizmasında (uyuşmazlıkların çözümü olarak da kullanılmaktadır) meydana gelen değişim bunlardan en önemlisidir. Zira yaşanan değişimler neticesi Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması uluslararası ticari sistemi hukuki anlamda daha bağlayıcı hale getirmiştir.” (Aydın, 2008: 294).

Tablo 8 DTÖ (1995- Günümüze) Anlaşmazlıkları Çözüm Mekanizmasının GATT’ dan (1947-1994) Farklılıkları

Sisteme Yönelik Değişiklikler	Uygulamaya Yönelik Değişiklikler
Paneller tarafından verilen kararları hukuki yönden denetlemek üzere, “Temyiz Organının kurulması	Anlaşmazlıkların Çözüm Mekanizmasının kurulması
“Pozitif Konsensüs” sistemi yerine, Paneller ve Temyiz Organının vermiş olduğu kararların “Negatif Konsensüs” kuralı ile otomatik olarak kabul edilmesi	Uyuşmazlık sürecindeki her bir aşama için zaman sınırlamasının getirilmesi
Tavsiye ve kararların uygulanması için sorumlu devlete makul bir süre verilmesi	İstişare sürecinin aşamaları ile alakalı Usul Kurallarının düzenlenmesi
Üye üçüncü devletlerin haklarına ilişkin özel düzenlemeler yapılması	İstişare sürecinde bir sonuç alınmaması durumunda otomatik olarak panel kurulması
Devletlerin tek taraflı olarak yaptırım uygulamalarının yasaklanması	Görev Belgelerinin düzenlenmesi (panellerdeki yetki aşımını önlemek amacıyla)

Anlaşmazlıkların Halli Mekanizmasının başlıca işlevlerini ana başlıklar altında ifade etmek istersek, Bunlar; (Saribeyoğlu, 2008: 104- 113).

1. Çok Taraflı Ticaret Sisteminin Güvenirliğini Sağlamak,
2. DTÖ Üyelerinin Hak ve Yükümlülüklerini Güvence Altına Almak,
3. DTÖ Üyelerinin Hak ve Yükümlülüklerini Yorum Yoluyla Açıklığa Kavuşturmak,
4. Karşılıklı Çözüm Yolu Olmak,
5. Uyuşmazlıkların İvedi Çözümünü Sağlamak,
6. Tek Taraflı İşlemleri Engellemek,
7. Münhasır ve Zorunlu Yargı Yetkisi Bulunma

Yukarıda ifade edilen maddelerden sonuncusu olan “Munhasır Yargı Yetkisi” ve “Zorunlu Yargı Yetkisi” kavramlarını açıklamak gerekir. Munhasır Yargı Yetkisi; AHMM madde 23, uyuşmazlıkların çözümü için DTÖ’nün çok taraflı sistemine başvuruyu zorunlu tutarken, sadece tek taraflı işlemi yasaklamakla kalmayıp, DTÖ ile ilgili bir uyuşmazlığın çözümü için başka yargı organlarının kullanılmasını da engellemiştir. Zorunlu Yargı Yetkisi; Anlaşmazlıkların halli sistemi zorunludur. Tüm DTÖ Üyeleri, tek bir taahhüt olarak DTÖ Anlaşmasını imzaladıkları ve onayladıkları için, AHMM de bunun bir parçası olduğundan, buna tabidirler.” (Saribeyoğlu, 2008: 113).

Tablo 9: Anlaşmazlıkların Halli Mekanizmasında Süreci

1. Danışmalar (İstişare Aşaması)	<ul style="list-style-type: none"> - AHMM kapsamında üye ülke/ülkeler tarafından danışma talebinde bulunulması halinde, ilgili ülke tarafından 10 gün içinde talebe cevap verilmesi ve talep tarihinden itibaren 30 gün içinde danışmalara başlanması gerekmektedir. - Danışmalar, taraflarca aksine bir karar alınmadığı takdirde 60 gün içinde sonuçlanmalıdır. - İlgili üyenin danışma talebine 10 gün içinde cevap vermemesi veya 60 gün içinde çözüme ulaşamamış olması halinde, şikâyetçi taraf Anlaşmazlıkları Halli Organından panel kurulmasını isteyebilir
2. Panel Aşaması	<ul style="list-style-type: none"> - Panel çalışmalarını en geç 6 ay içinde tamamlamaktadır. - Panel çalışmasının 6 ay içinde sonuçlanamayacağı kanaatine varılırsa, süre 3 ay daha uzatılabilir. - Panel nihai raporu üyelere dağıtıldıktan sonra, taraflardan birinin temyize gitmemesi veya oybirliği ile raporun kabul edilmemesi durumları haricinde, 60 gün içinde Anlaşmazlıkları Halli Organı tarafından panel raporu kabul edilir.
3. Temyiz ve AHO Onayı	<ul style="list-style-type: none"> - Temyiz Organı tarafından yapılan incelemenin süresi 90 gündür. - Temyiz Organı raporunun, üyelere dağıtılmasından sonraki 30 gün içinde oybirliği ile aleyhte bir karar alınmadığı takdirde, rapor Anlaşmazlıkları Halli tarafından kabul edilir.
4. Uygulama	<ul style="list-style-type: none"> - Karar, taraflar için bağlayıcıdır. - Kendisine kararın uygulanması için tanınan makul süre sonunda üye, düzenleme ve uygulamalarını karara uygun hale getirmediği takdirde, taraflar tazminat miktarını tespit amacıyla görüşmelere başlayabilirler - Makul sürenin tazminat konusunda anlaşamazlarsa, Anlaşmazlıkların Halli Organı Misilleme yetkisi verir

ABD başkanı Donald Trump’ın ticaret savaşlarını başlatmasından günümüze, ABD’ye açılan davalara ve ABD’nin açtığı davaların konuları tablo 10’ da verilmiştir.

Tablo 10: Ticaret Savaşları Kapsamında DTÖ nezdinde, ABD'ye Açılan Davalar

Dava Kodu	Davacı/Şikâyetçi	Davalı	Konu	Danışma Tarihi	Talep
DS550	Kanada	ABD	Çelik ve Alüminyum Ürünleri Üzerindeki Bazı Önlemler	01.06.2018	
DS551	Meksika	ABD	Çelik ve Alüminyum Ürünleri Üzerindeki Bazı Önlemler	05.06.2018	
DS552	Norveç	ABD	Çelik ve Alüminyum Ürünleri Üzerindeki Bazı Önlemler	12.06.2018	
DS554	Rusya	ABD	Çelik ve Alüminyum Ürünleri Üzerindeki Bazı Önlemler	29.06.2018	
DS556	İsviçre	ABD	Çelik ve Alüminyum Ürünleri Üzerindeki Bazı Önlemler	09.07.2018	
DS562	Çin	ABD	Kristalli Silikon Fotovoltaik ürünlerin İthalatında Korunma Önlemleri	14.08.2018	
DS563	Çin	ABD	Yenilenebilir Enerjiyle İlgili Bazı Ölçüler	14.08.2018	
DS564	Türkiye	ABD	Çelik ve Alüminyum Ürünleri Üzerindeki Bazı Önlemler	15.08.2018	
DS565	Çin	ABD	Çin'den Bazı Mallar Üzerindeki Tedbirleri II	23.08.2018	

Kaynak: www.wto.org sitesindeki verilerden düzenlenmiştir.

Tablo 10: Ticaret Savaşları Kapsamında DTÖ nezdinde, ABD'nin Açtığı Davalar

Dava Kodu	Davacı/Şikâyetçi	Davalı	Konu	Danışma Tarihi	Talep
DS557	ABD	Kanada	ABD'deki Bazı Ürünlere Ek Vergiler	16.07.2018	
DS558	ABD	Çin	ABD'deki Bazı Ürünlere Ek Vergiler	16.07.2018	
DS559	ABD	Avrupa Birliği	ABD'deki Bazı Ürünlere Ek Vergiler	16.07.2018	
DS560	ABD	Meksika	ABD'deki Bazı Ürünlere Ek Vergiler	16.07.2018	
DS561	ABD	Türkiye	ABD'deki Bazı Ürünlere Ek Vergiler	16.07.2018	
DS566	ABD	Rusya	ABD'deki Bazı Ürünlere Ek Vergiler	27.08.2018	

Kaynak: www.wto.org sitesindeki verilerden düzenlenmiştir.

Ticaret savaşlarının başladığı günümüzde, tartışılması gereken konu, eğer ABD'nin uyguladığı gümrük tarifeleri neticesinde ilgili ülkeler, Dünya Ticaret Örgütünün Anlaşmazlıkları Halli Organına yapmış /yapacak oldukları şikayetler sonucunda, kendileri lehine karar çıkarsa, uygulama aşamasında verilen tazminat veya misilleme cezalarının neler olduğu veya ne kadar caydırıcı olduğunun tespit edilmesi gerekir. Bütün bunların ötesinde bu savaş bitirecek güce sahip midir?

Öncelikle tazminat kavramının incelemek gerekir. “Tazminat nakit ödemeyi ifade etmez. Daha çok muhatapın, örneğin tarife indirimleri gibi bir menfaat önerisinde bulunması ve bu gibi yöntemlerle muhatap üyenin pazarına şikâyetçinin daha fazla girişinin sağlanması beklenir.” (Sarıbeyoğlu, 2008: 212). “Burada ifade edilen tazminat, maddi bir ödeme anlamına gelmemekte daha ziyade davayı kaybeden tarafın davayı kazanan taraf yararına belirli bir ürün ithalatında uygulanan gümrük vergisinin mevcut oranının azaltılması (düşürülmesi) şeklinde ortaya çıkmaktadır.”(Ulusoy, 2008: 274) Sonuç olarak tazminat kavramı parasal bir cezanın ödenmemesini ifade etmektedir. “Misillemenin aksine tazminat ticareti olumlu yönde etkilediği için, uluslararası ticaret açısından tercih sebebidir. Bununla birlikte, davacı ve davalı taraf için içerdiği sakıncalar nedeniyle, uygulamada tarafların pek başvurdukları bir yol değildir. Çünkü davacı taraf neticede dava konusu önlem henüz ortadan kalkmadığı için amacına ulaşamayacaktır. Örneğin üzerinde anlaşılan tazminat, davanın açılmasına neden olan önlemin bulunduğu sektörden farklı bir konuda ise, davacı amacına ulaşamayacaktır. Bir başka ifade ile demir-çelik sektörüne zarar veren bir önlem nedeniyle açılan dava sonucunda bilgisayar ithalatındaki gümrük vergisinin indirilmesi şeklinde bir tazminat üzerinde anlaşılması halinde, davayı açan devlet istediği sonucu alamamış olacaktır.” (Ulusoy, 2008: 275-276).

Misilleme kavramını genel olarak ifade etmek istersek, dava açan bir ülkenin, davalı taraf olan ülkeden yapılan belirli ürünlerin ithalatına uygulanan gümrük vergilerinin artırılmasıdır. “DSU 22 maddesi uyarınca, davalı makul süre içinde kararı uygulamaz ve taraflar tazminat konusunda da anlaşamazlarsa; davacı, davalı aleyhine misilleme yaptırımını uygulayabilir. Misilleme, davacı tarafın Dünya Ticaret Örgütü yükümlülüklerinin davalı aleyhine askıya alınması anlamına gelmektedir. Tazminat yaptırımından farklı olarak, misilleme yaptırımını uygulanıp uygulanmaması veya miktarı konusunda taraflar ortak bir karar vermezler.” (Akın, 2015: 1719).

Sonuç olarak DTÖ kapsamında Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması sonucunda çıkacak kararlarda uygulanacak yaptırım türleri; “Tazminat” ve “Misilleme” cezalarıdır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihsel süreçte analiz ettiğimiz dış ticarete korumacılık politikaları, günümüz ticaret savaşlarında en büyük saldırı ve savunma araçlarından birisidir. Serbest piyasanın küresel ticarete egemen olduğu politikalar maalesef günümüz ticaret savaşları ile eski dönem merkantilist politikalara geri dönüşmektedir. Ülkelerin ticaretten kazançlı çıktığı, karşılaştırmalı üstünlükler teorisi bu modelde yerini bulamaz iken, süreç sıfır toplamlı bir oyuna dönmektedir. Yani bir ülkenin kazançlı çıktığı bir ticarete, diğer ülke kaybetmektedir.

Ticaret savaşlarının baş aktörü ve başlatıcısı olan ABD’nin şu anki politikalarının arka planında ekonomik sebeplerden ziyade, dünya ölçeğindeki hegemonik gücünü kaybetmeye başlaması ve yeniden tesis etme telaşı olduğu düşünülmektedir. Ekonomi politik sebeplerin ağır bastığı ticaret savaşlarının bir sonraki aşaması, ülkelerin gruplaşarak diğer ülkelere korumacılık politikalarını uygulaması ve küresel ticaretin yavaşlayıp dünya ölçeğinde durgunluğa gitmesi iken, ticaret savaşlarının normal savaflara dönmesi ise en kötü senaryoların başında gelmektedir.

Böyle kritik bir dönemde, Dünya Ticaret Örgütü önemli bir işleve sahiptir. Fakat dünya ticaretinin kurallarını düzenleyen DTÖ’nün mevcut yapısı ve sorunun çözümüne etkisi yeterli düzeyde değildir. Aslında tartışma sadece DTÖ özelinden de gitmemelidir. Çünkü 2. Dünya savaşı sonrası tesis edilen uluslararası kuruluşların tümü işlevini yitirmektedir. DTÖ’nün burada başrol üstlenmesi, küresel ticarete kural koyucu ve yaptırım gücüne sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Makalede tartışıldığı üzere, DTÖ’nün yaptırım mekanizmasının özellikle ABD gibi büyük bir ekonomiyi caydırması maalesef mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla DTÖ kendi

bünyesindeki ticari kural mekanizması ve sonucunda uygulayacağı yaptırım mekanizmalarını güncelleyip günümüz problemlerini çözümü için etkin hale getirmesi beklenirken, yakın gelecekte bunun gerçekleşmesi zor gibi gözükmektedir.

Peki, çözüm ne olacaktır? ABD'nin dünya ticaretine verdiği zararı nasıl önleyebiliriz? Burada liderlik yapacak ülke /ülke gruplarının yeni bir uluslararası kuruluş tesis etmesi ya da ivedilikle mevcut DTÖ yaptırım mekanizmasına caydırıcı yaptırım kuralları eklemesi gerekir.

Dünya ticaretinin yeniden korumacı politikalara dönüştüğü günümüzde, kısa vade de DTÖ'nün mevcut yapısının revize edilmesi, orta ve uzun vade de ise, günümüz sorunlarının çözümünde etkili yeni bir uluslararası kuruluşun kurulması küresel ticaretin askıya uğramaması için önemlidir.

KAYNAKÇA

Aerts, Ö.G.(2009). Dünya Ticaret Örgütü: Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması ve Türkiye'nin Taraf Olduğu Uyuşmazlıklar. T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Akın, N. (2006). Dünya Ticaret Örgütü Uyuşmazlık Çözüm Sistemi. Kocaeli: T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Programı. Yüksek Lisans Tezi.

Akın, Ö.C(2015). Dünya Ticaret Örgütü Uyuşmazlık Çözüm Mekanizmasında Misilleme Yaptırımı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 1713-1739. (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan

Akman,S. Yaman,Ş.(ed). (2008). Dünya Ticaret Örgütü Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye. İçinde: Aydın,M. Anlaşmazlıkların Halli Mekanizması, Gelişme Yolundaki Ülkeler ve Türkiye. <http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/151>

Aydemir,C. Güneş,H.H.(2006).Merkantilizmin Ortaya Çıkışı. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi ISSN:1304-0278 Kış-2006 Cilt 5, Sayı.15, ss136-158.

Baytar,R.A.(2010). Dünya Gelir Dağılımındaki Bozulmada Yeni Korumacılığın Rolü. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Bilim Dalı. Doktora Tezi.

Bocutoğlu, Ersan.(2012). İktisadi Düşünceler Tarihi. Ankara: Murathan Yayınevi

Eğilmez, M. (2018), Korumacılık, Ticaret Savaşı ve ABD Türkiye Ticaret İlişkileri, <http://www.mahfiegilmez.com/2018/08/korumacilk-ticaret-savas-ve-abd-turkiye.html>.

Gençoğlu, A.Y.(). Ticari Kapitalizmden Sanayi Kapitalizmine: Merkantilizm, Liberalizm, Marksizm. Toplum Bilimleri Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 14,ss. 79-94.

Gilpin, R. Global (2001). Political Economy; Understanding the International Economic Order. Princeton University Press.

Hieronymi,O.Ed. (1980)The New Economic Nationalism. Palgrave Macmillan UK.

Kalaycı,İ. (2012). Finansal Kriz Konjonktürü (2007–2009) ve Küresel Ticaretin Anatomisi. Avrasya Etüdüleri. Yıl 2012, Cilt 41, Sayı 1, Sayfalar 145 - 182

Karacasulu, N. (2009). Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,Cilt: 11, Sayı:4, Yıl: 2009, ss.: 53-71.

Karaç, G. (2017). Bağımlılık Teorisi Perspektifinden DTÖ Kapsamındaki Korumacılık Politikası Araçlarının Kullanımı. International Journal of Public Finance, Sayı 2, Cilt 2, ss.245-263.

Kibritçiođlu, A. (1996). Merkantilistler ve Fiyokratların Dış Ticaret İle İlgili Görüşleri: Özet Bir Bakış. *Uluslararası Makro İktisat – Okumalar*, Ankara: DTFOB Yayıncılık.

Peker, H.S. (2015). Avrupa’da Merkantilist Uygulamalar ve Osmanlı Ekonomisi İle Bir Karşılaştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Y.2015, Cilt 5, Sayı 1, ss.1-12.

Pınar, Övgü ve Uzunoğlu, Hande (2013), “Dünyada Kur Savaşları Alarmı”, http://www.izto.org.tr/portals/0/argebulten/ovgu_hande_kursavaslar.pdf

Pryke,S. (2012). Economic Nationalism: Theory,History and Prospects. *Global Policy*. Sayı 3 Cilt 3, ss.281-291.

Rickards, J. (2017). *Kur Savaşları: Bir Sonraki Küresel Krizin Oluşumu*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Sarıbeyoğlu, M. (2008).Dünya Ticaret Örgütü’nün Antlaşmalara Dayalı Milletlerarası Ekonomik Düzendeki Yeri ve Türk Hukukuna Etkisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Uluslararası Kamu Hukuku) Anabilim Dalı. Doktora Tezi.

Seyidoğlu, H. (2007). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Can Yayınları

Seymen, D.A.(2000). Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler ve Türk Dış Ticareti Açısından Deđerlendirilmesi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Tuncer, S. (1996). “Korumacılık Teori ve Uygulama”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, Sayı: 36, (1996),ss. 241- 242.

Ulusoy, Ü.H.(2008). Dünya Ticaret Örgütünde Uyuşmazlıkların Çözüm Mekanizması. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuk(Uluslararası Kamu Hukuk)Anabilim Dalı , Doktora Tezi.

Ünay,S. Dilek Ş. (2018). Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları. *SETA*, Ocak 2018, Sayı 228, ss.7-27.

Wigell, M.(2016). Conceptualizing regional powers’ geoeconomic strategies: neo-imperialism, neo-mercantilism, hegemony, and liberal institutionalism. *Asia Europe Journal*, *Asia Europe*, 14, 2, ss. 135–151.

Yılmaz, M.(2018). *Dış Ticarete Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.